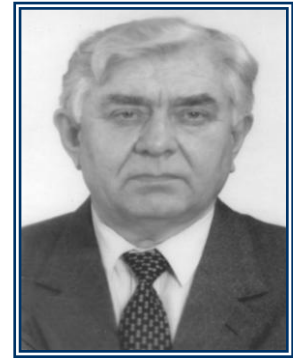

УДК 314.74(477)

Перович Дмитро Миколайович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
імені академіка УАН З. Маніва
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

РОЛЬ ТОРГІВЛІ В ПОКРАЩЕННІ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянута роль торгівлі у покращенні добробуту населення та запропоновано шляхи оптимізації економічних відносин у торгівлі, з метою підвищення якості життя громадян України.

Ключові слова: торгівля, добробут, динаміка, товарний асортимент, торгівельна структура.

Постановка проблеми. Виробник, поставляючи свою продукцію на ринок, намагається продати її відповідній групі покупців (конкретному сегменту ринку), задовольняючи при цьому всі його вимоги щодо якості товару, його раціонального використання, терміну і гарантій використання, цін, післяпродажного обслуговування і т. д. Але, з нарощуванням виробничих потужностей, підвищенням рівня доходів населення, ринок починає диктувати умови щодо покращення обслуговування, стимулювання продажу, культури обслуговування покупців і використання товарів. Виконання таких функцій і покладено на торгівлю.

Торгівля – це специфічна діяльність виробника або посередника, зв'язана з процесом переміщення товару і права власності від виробника до споживача. Торговлю часто називають дзеркалом економічного життя держави тому, що сьогодні суттєво посилюється її роль в реалізації політики держави, зростає її значення у забезпеченні матеріальних та культурно-духовних потреб людей. Саме торгівля має безпосередній вплив на соціальну сферу і сприяє розвитку всіх економічних явищ, що функціонують в ній. Тому роль торгівлі як джерела покращення добробуту населення є актуальною в наш час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами торгівельної політики держави, роллю торгівлі у покращенні добробуту населення займалося велика кількість вітчизняних та закордонних вчених. Зокрема О. М. Михайленко розглядає взаємозв'язки між динамікою змін у роздрібному товарообороті та обсягом ВВП. Крім того, С. Я. Бугіль, Р. П. Дудик, В. В. Липчук визначають місце торгівлі у житті населення, а В. В. Апопій, І. П. Міщук, С. І. Руджицький, Ю. М. Хом'як визначають роль торгівельного сервісу у покращенні добробуту громадян.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні причин, які визначають належний рівень розвитку роздрібною торгівлі та запропоновані шляхи покращення ефективності використання торгівельного потенціалу Івано-Франківської області.

Завдання дослідження: розглянути та зробити аналіз торговельного ресурсного потенціалу роздрібної торгівлі області, передбачивши шляхи її ефективнішого використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим завданням сучасного торговельного бізнесу є задоволення потреб населення, їхнього добробуту. Торгівля відіграє суттєву роль як у формуванні економічного потенціалу, так і в забезпеченні потреб людини у високоякісних товарах і послугах.

Добробут – ступінь задоволення певних потреб людини. Добробут характеризує забезпеченість населення необхідними матеріальними і духовними благами; залежить від рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин; виражається системою показників, що характеризують рівень життя населення. Одним із таких показників є забезпечення населення товарами народного споживання через роздрібну торгову мережу.

В умовах товарно-грошових відносин потреби населення виносяться на ринок у вигляді платоспроможного попиту. Тому у їх задоволенні надзвичайно важлива роль належить роздрібній торгівлі.

Роздрібна торгівля – це діяльність з продажу товарів чи послуг безпосередньо кінцевим покупцям для їхнього особистого споживання або користування. Роздрібна торгівля відіграє вирішальну роль у забезпеченні особистого споживання.

На роздрібну торгівлю покладено важливе соціальне завдання – найбільш повне задоволення потреб усіх членів суспільства у товарах народного споживання. У післявоєнний період у 1945 році товарообіг роздрібної торгівлі в міській і сільській місцевостях складав майже порівну, відповідно 57 % і 43 %, в тому числі товарообіг роздрібних підприємств на селі – 75,8 %; товарооборот ресторанного господарства – 24,4 %.

З 1950 по 1995 роки товарооборот у сільській місцевості знизився до 25-30 %. З 1995 року відбулося значне зменшення підприємств роздрібної торгівлі (магазинів).

Загалом роздрібний товарооборот характеризує результати діяльності не тільки торговельних підприємств. У ньому відображається стан економіки в цілому, а саме ефективність виробництва, ступінь розвитку ринку та його кон'юнктура.

Проблеми розвитку роздрібної торгівлі, її відповідності потребам покупців особливо актуальні в ринковій економіці. Роздрібна торгівля повинна забезпечити такий рівень і структуру споживання матеріальних благ, які б якнайбільше відповідали цілям формування гармонійно розвиненої, духовно багаті особистості. Вивчаючи процеси, що відбуваються у сфері споживання, вона покликана сприяти підвищенню культури споживання, формуванню розумних потреб шляхом виховання естетичних смаків населення, пропаганди і впровадження у споживання нових товарів, створення покупцям необхідних зручностей для придбання товарів з мінімальними затратами часу.

Від розвитку роздрібної торгівлі, її здатності своєчасно забезпечити реалізацію маси вироблених товарів, залежать темпи розвитку роздрібного товарообігу.

У роздрібному товарообороті відображаються сучасні відносини розподілу, що стосується не тільки грошових доходів населення, але й маси товарів яка направляється для обміну на грошові доходи. Близько 80 % матеріальних благ населенню надходить через торгівлю. В умовах товарно-грошових відносин вироблений продукт отримує суспільне визнання не в самому споживанні, а вже у ході його реалізації кінцевому споживачу.

Роздрібний товарооборот підприємств визначається як обсяг продажу споживчих товарів населенню через роздрібну торгову мережу, мережу ресторанного господарства усіма діючими підприємствами, незалежно від форм власності, а також промисловими,

транспортними та іншими неторговими підприємствами безпосередньо населенню через торгову мережу установам, організаціям і підприємствам продовольчих товарів для харчування обслуговуваних ними контингентів (у санаторіях, дитячих закладах, лікарнях та ін.)

Аналізуючи динаміку роздрібного товарообороту підприємств в Івано-Франківській області (таблиця 1), можна зробити висновок, що з 1995 по 2010 роки була закріплена стійка позитивна тенденція до реального збільшення розвитку споживчого ринку. Загальний обсяг роздрібного товарообороту в ці роки збільшився з 278,0 млн. грн. до 4859,0 млн. грн.

Таблиця 1

Роздрібний товарооборот підприємств в Івано-Франківській області

Роки	Оборот роздрібно́ї торгівлі (млн. .грн.)
1995	278,0
2000	588,0
2002	719,9
2003	861,3
2004	1106,1
2005	1563,4
2006	2269,4
2007	3133,2
2008	4519,0
2009	4248,5
2010	4859,0

Однак, в умовах загострення фінансової кризи у 2008 році загальний обсяг продажу споживчих товарів у 2009 році склав 4248,5 млн. грн. І у порівнянні з 2008 роком зменшився на 6 %. Це свідчить про те, що економічна криза негативно вплинула на рівень купівельної спроможності населення області і, як, результат, допущено зниження роздрібного товарообороту. Проте з 2010 року відбувається різке збільшення розвитку споживчого ринку області.

Якісну характеристику роздрібного товарообороту складає його асортиментна структура товарів. Під якісною структурою роздрібного товарообороту мають на увазі співвідношення в його складі між продовольчими і непродовольчими групами товарів.

У розвинутих країнах, частка непродовольчих товарів займає близько 70 % від загального обсягу товарообороту.

Проте, за період трансформації економіки України до ринкових умов відбуваються позитивні зміни в структурі реалізації товарних груп. В результаті цих змін з року в рік збільшується питома вага непродовольчих товарів. Загалом в Україні продаж непродовольчих товарів в структурі роздрібного товарообороту вперше становив більше половини загального товарообороту в 2002 році (52 %) В Івано-Франківській області цей показник уже в 2000 році склав 54,2 %.

Характеризуючи структуру товарообороту в Івано-Франківській області варто зазначити, що в обсягах реалізації продовольчих товарів переважають такі високо-

калорійні товари як: кондитерські вироби, цукор, рослинна олія, яйця, масло вершкове тощо. З непродуктивних товарів домінуючі темпи росту мають тканини, верхній та білизняний трикотаж, панчішно-шкарпеткові вироби, взуття, годинники, аудіо- та відео обладнання, ювелірні вироби.

Поряд з позитивною тенденцією розвитку продовольчих товарів, турбує різкий ріст продажу, через торгову мережу та підприємства ресторанного господарства, алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Так за 2010 рік реалізовано алкогольних напоїв порівняно з 2000 роком в 2,44 рази більше, у тому числі горілки та лікєро-горілочаних виробів більше – 1,87 рази (498 тис. декалітрів), пива – 3,03 рази (1649 тис. декалітрів), вина – 1,39 (141 тис. декалітрів). Дані наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Продаж алкогольних напоїв і тютюнових виробів через торгову мережу та мережу ресторанного господарства підприємств

Назва товару	2000р	2005р	2006р	2007р	2008р	2009р	2010р
Напої алкогольні у натуральному вимірі всього, тис. дал.	993	2305	2532	3014	3100	2817	2426
горілка та лікєро-горілочані вироби	266	447	418	492	518	497	498
слабоалкогольні напої	23	70	73	89	79	56	45
вино	101	145	204	216	191	186	141
коньяк	18	27	40	52	56	44	37
шампанське	41	62	70	82	74	65	56
пиво	544	1554	1727	2083	2182	1969	1649
в абсолютному алкоголі на одну особу, л	1,0	1,9	2,0	2,3	2,4	2,3	2,1
Вироби тютюнові, млн. шт.	236	544	592	502	497	571	682

Співвідношення продовольчих і непродовольчих товарів у роздрібному товарообороті підприємств показано в таблиці 3.

Таблиця 3

Співвідношення продовольчих і непродовольчих товарів у роздрібному товарообороті підприємств

Назва показника	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007р	2008р	2009р	2010р
Усі товари в % в тому числі	100,0-	100,0	100,0	100,0	100,	100,0	100,0	100,0
Продовольчі	65,6	45,8	33,8	34,1	31,5	28,9	31,5	33,9
Непродовольчі	34,4	54,2	66,2	65,9	68,5	71,1	68,5	66,1

Звідси можна зробити висновок, що питома вага продовольчих товарів в структурі товарообороту з 1995 року по 2010 рік знизилась на 31,7 % або відповідно з 65,6 % до 33,9 %.

Таким чином, на початок 2010 року питома вага непродовольчих товарів склала 66,1 % і порівняно з 2008 роком продовольчих товарів знизилась на 5%. Цей показник характеризує те, що світова фінансова криза негативно вплинула на платоспроможність населення, зокрема і на його добробут.

Турбує стан розвитку матеріальної бази роздрібної торгівлі та ресторанного господарства. Кількість об'єктів роздрібної торгівлі та підприємств ресторанного господарства за десятиріччя різко зменшується (див. табл. 4).

Таблиця 4

Кількість об'єктів роздрібної торгівлі та ресторанного господарства підприємств

Об'єкти торгівлі	1995р	2000р	2005р	2006р	2007р	2008р	2009р	2010р
<i>Роздрібна торгівля</i>								
Усього одиниць, з них:	4461	3007	1879	1852	1897	1796	1719	1670
магазини:	3816	2386	1468	1442	1435	1371	1326	1293
у міських поселеннях	1878	1351	946	969	941	904	884	868
у сільській місцевості	1938	1035	522	473	494	467	442	425
кіоски та палатки:	645	621	411	410	462	425	393	377
у міських поселеннях	488	499	340	317	381	344	300	286
у сільській місцевості	157	122	71	93	81	81	93	91
<i>На 10 тис. населення</i>								
об'єктів роздрібної торгівлі, од.	30	21	14	13	14	13	12	12
торгової площі магазинів, м ²	1977	1089	890	1027	1226	1259	1193	1224
<i>Ресторанне господарство</i>								
Усього одиниць в т.ч.	1571	951	798	776	774	741	714	583
у міських поселеннях	909	633	464	467	430	411	388	366
у сільських місцевостях	662	318	334	309	344	330	326	217
<i>На 10 тис. населення</i>								
об'єктів ресторанного господарства, од	11	7	6	6	6	5	5	4
місць	692	341	300	296	298	290	284	238

Обсяг роздрібного товарообороту підприємств на одну особу в Івано-Франківській області є значно меншим ніж у середньому по Україні. Про це свідчать дані з таблиці 5.

Такий стан можна пояснити низьким соціально-економічним розвитком регіону і відповідно нерозвиненістю роздрібною торговельною мережі.

Таблиця 5

**Обсяг роздрібного товарообороту підприємств на одну особу
в Івано-Франківській області, грн.**

Роки	Роздрібний товарооборот	Відхилення від середнього роздрібного товарообороту по Україні
2000	413	– 172
2004	793	– 631
2008	3270	– 2068
2010	3520	– 2603

Викликає стурбованість з розвитком товарообороту по обслуговуванню сільського населення області (таблиця 6).

Таблиця 6

**Питома вага роздрібного товарообороту в сільській місцевості
Івано-Франківської області, (%)**

Роки	Роздрібний товарооборот усіх підприємств	Товарооборот роздрібною мережі	Товарооборот ресторанного господарства
1995	23,6	24	18,3
2000	23,4	14	17
2001	15	15	14,5
2002	16	16,2	13,9
2003	16	15,6	16
2004	16	16,3	15,5
2005	12	11,6	17,4
2006	11,3	11,3	17,3
2007	11	11,2	15,2
2008	11	11,2	16,7
2009	10	11	16,5
2010	10	11	16,8

Спостерігається тенденція до зменшення частки товарообігу споживчої кооперації в сільській місцевості за рахунок повсюдного скорочення мережі підприємств розташованих у селищах міського типу та селах.

Ці тенденції спричинені сповільненням темпів зростання товарів народного споживання власного виробництва процесом зниження загального життєвого рівня населення і особливо сільського.

Висновки. Торгівля, як одна із найважливіших галузей народногосподарського комплексу країни має великий вплив на соціальну сферу і служить індикатором всіх економічних явищ, що виникають у суспільстві. Вона являється джерелом економіки, а на основі належного аналізу можна оцінити зрушення в економіці і передбачити джерела задоволення потреб населення.

За 20 років незалежності в ринкових трансформаційних умовах склалися певні зміни в структурі товарообороту, що безумовно має позитивний вплив на забезпечення населення споживчими товарами.

Проте, різкий спад виробництва товарів народного споживання, зниження грошових доходів у більшості населення, розвиток інфляційних процесів призводять до значного загострення соціально-економічних процесів в Україні. Тому від чіткої організації торгівлі, удосконалення торговельного обслуговування населення, швидкого доведення товарів від виробників до споживачів, підвищення культури обслуговування покупців значною мірою залежить зниження соціально-економічного напруження в суспільстві.

За останні шість років була закріплена стійка позитивна тенденція до реального збільшення розвитку споживчого ринку Івано-Франківської області. Загальний обсяг товарообороту в ці роки збільшився з 508,3 млн. грн. в 2004 році до 5670,6 млн. грн. в 2010 році або в 11,1 рази. Відбулися позитивні зміни в розвитку матеріально-технічної бази торгівлі: впроваджуються сучасні торговельні технології, створюються роздрібні торговельні підприємства, які за рівнем культури обслуговування покупців відповідають вимогам європейських стандартів.

Для покращання добробуту пересічного населення, за рахунок малого і середнього підприємництва, необхідно забезпечити торгівлю споживчими товарами високої якості власного виробництва, довівши питому товарів продовольчої групи в 2012 році, порівняно з 2010 роком відповідно до 90 % проти 66,1 % і непродовольчих товарів до 80 % замість 53 % у 2010 році.

Через методи впорядкування торгівлі в роздрібній торговій мережі та ресторанних підприємствах обмежити продаж алкогольних та тютюнових виробів особам віком до 18 років.

Адміністративним владним органам області та місцевого самоврядування посилити вимогливість та надати всебічну допомогу діючим управлінським структурам системи споживчої кооперації для відновлення її функціональних обов'язків по торгівлі, заготівлі сільськогосподарської продукції її переробки та виробництва товарів народного споживання.

У зв'язку із звуженням функцій Держстандарту та санітарно-епідеміологічної служби щодо контролю за якістю виготовлених виробниками товарів, у відповідних державних установах необхідно передбачити заходи по недопущенню поступлення в торгівлю недоброякісної і особливо імпортованої продовольчої продукції.

Список використаних джерел

1. Апопій В. В. Теорія та практика торговельного обслуговування: навчальний посібник // [В. В. Апопій, І. П. Міщук, С. І. Руджицький С.І., Ю. М. Хом'як та ін.] – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 496 с.

2. Внутрішня торгівля України: економічні умови ефективного розвитку: монографія / [А. А. Мазаракі, І. О. Бланк, Л. О. Лігоненко та ін.] – К. : Київ нац. торг.-екон. ун-т., 2006. – 195 с.
3. Липчук В. В. Маркетинг: основи теорії та практики: навчальний посібник / [В. В. Липчук, Р. П. Дудик, С. Я. Бугіль та ін.] – [3-те вид., випр. і доп.] – Львів: «Магнолія 2006», 2007 – 228 с.
4. Михайленко О. М. Динаміка структурних зрушень в роздрібному товарообороті України в період трансформаційних перетворень / О. М. Михайленко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rusnauka.com/6976.doc.htm.
5. Оптова і роздрібна торгівля, ресторанне господарство/ Державний комітет статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Соціально-економічний розвиток України за 2009-2010 рр. / Державний комітет статистики України – Київ, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/druk/goc_ek/2009/arh_2009_u/html.

***Перович Д. Н. Роль торгівлі в удичшенні благосостояння населення
Івано-Франковської області***

В статтє рассмотрена роль торгівлі в удичшенні благосостояння населення и предложены пути оптимизации економических отношений в торговле, в целях повышения качества жизни граждан Украины.

Ключевые слова: *торговля, благосостояние, динамика, товарный ассортимент, торговая структура.*

Perovych D. N. The role of the trade in improving the welfare of the Ivano-Frankivsk region

The paper considers the role of trade in improving welfare and suggests ways to optimize economic relations in trade, to improve the quality of citizens' life of Ukraine.

Key words: *trade, welfare, dynamics, product portfolio, trade structure.*

